

GEORGE WILL

ZEGGEN K-IK DA(T) ZÔ?

REDUPLICATIE VAN HET SUBJECTSPRONOMEN IN ZEEUWS-VLAANDEREN⁽¹⁾

Abstract

In some dialects of Dutch the subject NP of a sentence can be duplicated by a pronominal clitic of the same grammatical function (subject doubling 'SD'). The main goal of this study is to examine this phenomenon in the dialects of Zeeuws-Vlaanderen. Tapes with spontaneous dialect of 39 villages in Zeeuws-Vlaanderen have been used to check to what extent the dialects of Zeeuws-Vlaanderen are linked syntactically to the dialects of Flanders (+SD) and Zeeland (-SD). In addition to this an interview has been held in each of the four sub regions. Subject doubling has been found in the whole of Zeeuws-Vlaanderen except for the Land van Axel. Nevertheless, it is just a remainder of the phenomenon that is used less consistently in West-Zeeuws-Vlaanderen (with the exception of Eede) than in the Land van Hulst and the eastern border area.

1. Inleiding

In Vlaamse en Brabantse dialecten kan het onderwerp van een zin verdubbeld worden door een pronomen dat in persoon, getal en geslacht met het subject overeenstemt. Er kan sprake zijn van verdubbeling van een persoonlijk voor-naamwoord als subject, zoals in *Ze gaat zij morgen naar Gent* en *Da-ge-gij naar huis moet komen*, maar ook (in een aanmerkelijk kleinere regio) van eigennamen, bijvoorbeeld in *Is hij Pol hier geweest?* In dit artikel komt alleen de eerste mogelijkheid, reduplicatie van het subjectspronomen, aan de orde. Reduplicatie van

⁽¹⁾ Zie Will (2004: 232-271) voor een uitgebreidere behandeling van deze syntactische variabele, inclusief de transcripties, de onderliggende tabellen met berekeningen en andere (morfo-)syntactische variabelen waarbij Noord/Zuid-verschillen verwacht kunnen worden.

Gunther De Vogelaar verdient dank voor zijn opmerkingen bij een eerdere versie van dit artikel en Valerie Bouckaert voor het tekenen van de kaarten met onderzoeksresultaten.

het subjectspronomen komt niet alleen voor in een aantal Nederlandse dialecten, maar bijvoorbeeld ook in andere Europese talen (zie Bayer 1984: 251, Haiman 1991: 137 en De Vogelaer & Neuckermans 2002: 242 e.v.). Desondanks is deze reduplicatie in de Indo-europese talen een zeldzaam verschijnsel. Het voorkomen ervan in verschillende talen / dialecten wil niet zeggen dat de volgorde en distributiemogelijkheden altijd gelijk zijn.

2. Het verschijnsel 'Reduplicatie subjectspronomen'

2.1 Reduplicatie subjectspronomen in Nederlandse dialecten

In een aantal zuidelijke dialecten kunnen naast de subjectspronomina met de enkele doffe vorm, bijvoorbeeld *'k* en *ze* en die met een enkele volle vorm, bijvoorbeeld *ik* en *zij*, ook nog pronomina in een dubbelvorm voorkomen. In de meeste noordelijke dialecten bestaat deze mogelijkheid niet. Tabel 1 toont de syntactische reduplicatiemogelijkheden. Staat het zwakke subjectspronomen op de eerste plaats in de zin, dan clitiseert het bij het Vf, zoals in *me gaan-me-wulder*; hetzelfde gebeurt als het Vf of een ander woord dat inversie veroorzaakt, op de eerste plaats staat, bijvoorbeeld *gaa'-me-wulder*. In zinnen met onderschikking daarentegen wordt het gereduplicateerde subjectspronomen geclitiseerd bij het onderschikkend voegwoord: *da'-me-wulder gaan*.

Naast een grote diversiteit in vormen zijn er tussen de dialecten met de mogelijkheid tot verdubbeling van het subjectspronomen grote verschillen in de mate van volledigheid van het verdubbelingsparadigma. In Maldegem, gelegen in Oost-Vlaanderen, is het paradigma min of meer volledig: volledige reduplicatiemogelijkheden na het onderschikkend voegwoord en het Vf en drievoudige aanduiding van de persoon bij [-inversie] in de helft van het aantal potentiële gevallen (Taeldeman, mondelinge informatie, zie tabel 1). Uit de literatuur zijn ook voorbeelden bekend van dialecten met een defectief verdubbelingsparadigma, bijvoorbeeld dat van het in Vlaams-Brabant gelegen Aarschot. Daarin ontbreekt de mogelijkheid tot reduplicatie na het onderschikkend voegwoord op de eerste persoon enkelvoud na, ook zijn de mogelijkheden tot reduplicatie bij [+inversie] en drievoudige vermelding bij [-inversie] aanzienlijk geringer dan in Maldegem (J.L. Pauwels 1958: 335-340).

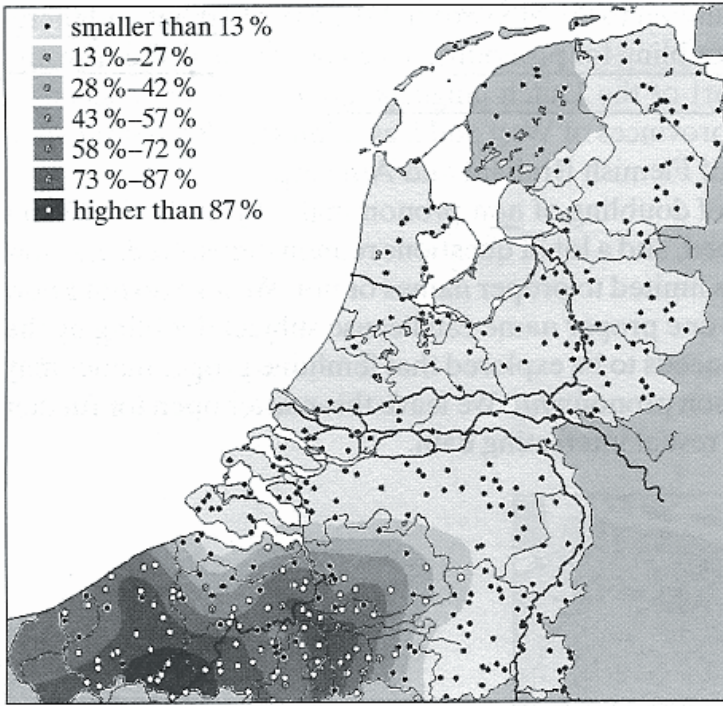
	na ovw.	na Vf	dof Vf Ø	vol Vf Ø	dof Vf dof	dof Vf dof + vol
1 Sg	da-'k (-ik)	gaa-k (-ik)	'k gaan	ik gaan	-	'k gaan ek-ik
2 Sg	da-je (-gij)	gaa-je (-gij)	ge gaa(t)	gij gaa(t)	-	ge gaa' Ø gij
3 Sg mnl.	dat-ee (- (h)ij)	gaat-ee (- (h)ij)	ee gaa(t)	(h)ij gaa(t)	-	ee gaat- ie-(h)ij
3 Sg vrl.	da'-ze (-zij)	gaa'-ze (-zij)	ze gaa(t)	zij gaa(t)	-	ze gaa' Ø zij
3 Sg onz.	da'-t (-it)	gaa'-t (-it)	't gaa(t)	[tit gaa(t)] ⁽²⁾	-	't gaa'-t-it
1 Pl	da'-me (-wulder)	gaa'-me (-wulder)	me gaan	wulder gaan	me gaan me	me gaan- me-wul- der
2 Pl	da'-je (-gulder)	gaa'-je (-gulder)	ge gaa(t)	gulder gaa(t)	-	ge gaa' Ø gulder
3 Pl	dan-ze (-zulder)	gaan-ze (-zulder)	ze gaan	zulder gaan	-	ze gaan Ø zulder

Tabel 1: paradigma persoonlijke voornaamwoorden Maldegem (Taeldeman)

Een goed beeld van de geografische spreiding van de reduplicatie van het subjectspronomen in de Nederlandse dialecten geeft kaart 1, die ontleend is aan De Vogelaer & Neuckermans (2002: 239).⁽³⁾

⁽²⁾ De sequentie [tit] heeft zich uit de enclise(positie) losgemaakt. Herinterpretatie zorgt ervoor dat in deze positie geen sprake meer is van reduplicatie.

⁽³⁾ Het kaartje is tot stand gekomen in het kader van het SAND-project, op basis van schriftelijke enquêtes.

Kaart 1: reduplicatie subject [+inversie] 1 Sg (De Vogelaer & Neuckermans)

De geografische spreiding kan echter per grammaticale persoon verschillen, evenals het percentage reduplicatie (ibid.: 238, 241 e.v.). Het kaartbeeld van de reduplicatie bij de tweede persoon laat zien dat de mogelijkheid tot verdubbeling daarbij aanwezig is in een grotere regio.

Het algemene beeld voor de zuidelijke dialecten is duidelijk: de herhaling van het pronominaal subject komt zowel in Oost- en West-Vlaanderen, als in Antwerpen en Vlaams-Brabant voor, zij het dat de mogelijkheid tot reduplicatie in de Brabantse dialecten aanmerkelijk geringer is dan in de Vlaamse. Dit beeld wordt bevestigd door de Gentse licentiaatsverhandelingen die gebruikt zijn om de situatie in Vlaanderen te kenschetsen.⁽⁴⁾ In de acht verhandelingen die daarvoor geanalyseerd zijn, komt de verdubbeling van het pronominaal subject bij bijna alle grammaticale personen (zeer) frequent voor. Helaas zijn niet alle verhandelingen

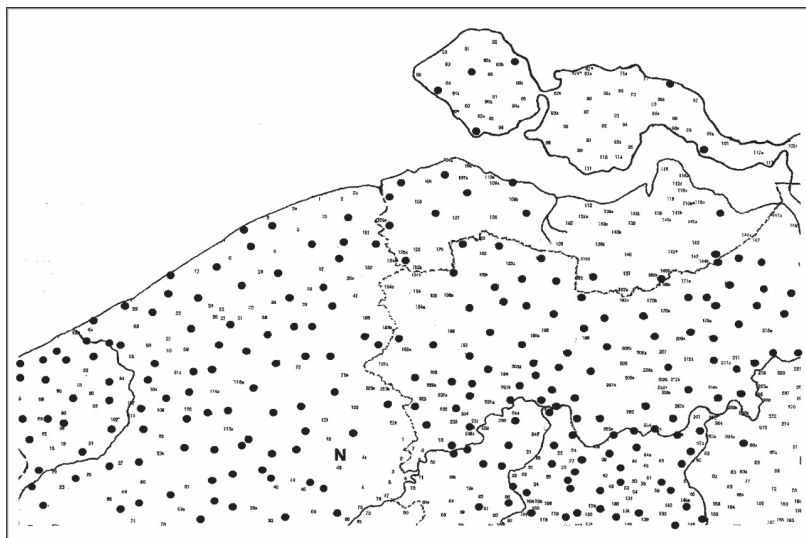
⁽⁴⁾ Zie voor volledige bibliografische gegevens hiervan Will (2004: 308).

op dezelfde manier gestructureerd en ontbreekt meestal de vermelding van het potentiële aantal verdubbelingsgevallen; ook worden de vormen van het pronominaal subject in de bijzin soms niet (bijvoorbeeld voor Aalter) of niet altijd op dezelfde manier geregistreerd.

Uit de verhandelingen blijkt ook dat bij het herhalen van het pronominale subject de praktijk toch iets complexer is dan de theorie doet vermoeden. De Geest (1995: 153) zegt met betrekking tot het Oost-Vlaams het volgende: ‘Neither referential expression subjects nor strong subject pronouns ever combine with a doubling pronoun’, hetgeen overeenkomt met de situatie in West-Vlaanderen waarover Haegeman (1990: 339) stelt: ‘Only the combination of a clitic followed by a tonic pronoun is permitted’ en ‘A tonic pronoun cannot be doubled by a tonic pronoun either’.⁽⁵⁾ In tegenstelling tot wat De Geest stelt, komen bijvoorbeeld in de verhandelingen over het dialect van Aalter, Maldegem en Sint-Niklaas combinaties met twee volle pronomina voor als *ik Vf (e)kik*, *hij Vf hij* en in die over Stekene en Zele resp. *wij Vf me wij* en *wij Vf wij*; ook in Zele is de combinatie *hij Vf hij* geregistreerd. De Vogelaer & Neuckermans (2002: 236 e.v.) wijzen ook op deze mogelijkheid, maar constateren dat deze minder frequent voorkomt dan die van een cliticum met een vol pronomina, zelfs in de dialecten die de combinatie van twee volle pronomina toestaan. Ze zijn bovendien van mening dat er hier geen sprake is van twee gelijkwaardige volle pronomina, maar een combinatie van een semi-vol en een vol, gelet op het feit dat het tweede pronomina sterker geaccentueerd is dan het eerste (zie ook Nuyts 1995: 52, 53).

Ook in Zeeuws-Vlaanderen komt de verdubbeling bij het pronominale subject voor. Uit de literatuur valt echter niet exact af te leiden waar dit wel of niet het geval is. Duidelijk is wel dat in ieder geval in West-Zeeuws-Vlaanderen, het Land van Hulst en de grensstreken deze in Vlaanderen zo frequent voorkomende combinaties aan de orde zijn. RND-zin 17 *Ik heb (ik) het niet gedaan, hoor, vriend* (zie kaart 2) en RND-zin 65 *Ga(at) je / (gij) vandaag niet kaarten?* laten bijvoorbeeld reduplicatie zien in West-Zeeuws-Vlaanderen, het Land van Hulst en de grensstreken. RND-17 is voorgezegd met de klemtoon op *ik*, waardoor het mogelijk is dat hierdoor de respondenten eerder de volle dan de gereduplicateerde variant gebruiken; het aantal plaatsen met potentiële reduplicatie is wellicht in werkelijkheid dan ook groter dan uit kaart 2 blijkt.

(5) Voorbeelden van de (on)mogelijkheden die hier bedoeld worden, zijn: *da-se zie werkt*, *werkt-se zie?*, *ze werkt zie*, **da zie zie werkt*, **werkt zie zie?*, **zie werkt zie*.

Kaart 2: plaatsen met reduplicatie in Ik heb (ik) het niet gedaan...(RND 17)

Op de kaart van RND-zin 17 is in West-Zeeuws-Vlaanderen meer reduplicatie te zien dan op de overzichtskaart van De Vogelaer & Neuckermans (2002: 239). Dit verschil kan echter een gevolg zijn van de verschillende manieren van materiaal-verwerving (enquête met vertaalopdracht versus voorzeggen van zinnen) of van het feit dat de SAND-gegevens meer dan een halve eeuw na die voor de RND verzameld zijn. Wat het Land van Axel betreft maken noch Winkler (1874: 214-215), noch Van den Broecke- de Man & Dieleman (1981: 13) melding van verdubbeling. Dit in tegenstelling tot het Woordenboek der Zeeuwse dialecten (1974) dat onder het lemma *ik*, 'k vermeldt dat de combinatie *ik Vf ik* en 'k Vf *ik* niet alleen in West-Zeeuws-Vlaanderen maar ook in het Land van Axel voorkomt.

Voor de regio ten noorden van de Westerschelde schetst de literatuur een ander beeld. Winkler (1874: 192) geeft al aan dat *ik Vf ik*, bijvoorbeeld in *ik verga ik*,⁽⁶⁾ met name op Zuid-Beveland, en in mindere mate op Noord-Beveland en Walcheren voorkomt, maar dat 'k Vf 'k *ik* niet in het Zeeuws aangetroffen wordt (ibid.: 218); ook van *ge Vf gi* en *je Vf gai* stelt hij dat ze in overig Zeeland niet voorkomen (ibid.: 211, 224). Hetzelfde beeld leveren de RND-zinnen 17 (zie kaart 2) en 65 voor de situatie op Walcheren en Zuid-Beveland. Het WZD (1974: 371) vermeldt na het citeren van inwoners van Meliskerke (Walcheren) en Kapelle-Biezelinge (Zuid-Beveland) dat de combinaties *ik Vf ik* en 'k Vf *ik*

⁽⁶⁾ Naar alle waarschijnlijkheid uitgesproken als *ik vergaan ik*.

op de Zeeuwse eilanden voorkomen. Bij het bestuderen van de transcripties van banden met dialect uit deze subregio's bleek dat vooral op Zuid-Beveland bij de eerste persoon enkelvoud inderdaad de verdubbeling van het subjectspronomen wordt aangetroffen: in Arnemuiden (2x), 's-Heer Hendrikskinderen (9x), Kapelle (7x), Kloetinge (5x) en Wolphaartsdijk (1x). Daaronder zijn combinaties van twee volle vormen, die in de literatuur ook voor Zeeuws-Vlaanderen en in zeldzame gevallen voor Vlaanderen (onder andere De Vogelaer & Neuckermans 2002: 237) vermeld worden. Ter illustratie een paar voorbeelden:

- *Ik bin ik in eh z'n plekke gekomen toen, é.*
(‘s-Heer Hendrikskinderen: 9)
- *Ik kan 'k nie, ik kan 'k nie(?) lòòpe soms.* (Arnemuiden: 15)
- *'K wist ik dat ok nie mi oor.* (Kapelle: 39)

Dat de verdubbeling van het subjectspronomen ten noorden van de Westerschelde zo goed als niet aan de orde is, blijkt wel uit het sjibbolet waarmee de bewoners van de Zeeuwse eilanden Zeeuws-Vlaanderen typeren: ‘t land van EKIK en EGIE (Taeldeman 2003: 31).

2.2 De functie van het aanvullende volle subjectspronomen

Over de rol van het aanvullende pronomen is de literatuur niet eenduidig. J.L. Pauwels (1958: 339) stelt in zijn studie over het dialect van Aarschot dat het onbekend is of de oorspronkelijke bedoeling ervan was de persoon duidelijker aan te wijzen. In de twintigste eeuw is er echter in Aarschot bij deze herhalingsconstructies van enige nadruk meestal geen sprake.

Daarentegen zijn er nogal wat studies waarin aangegeven wordt dat de combinatie met het aanvullende volle pronomen niet louter een vrije variant is van die met het enkelvoudige, gereduceerde pronomen. Vanacker (1948: 48) gaat ervan uit dat de tweede vorm beschouwd mag worden als een versterking van de eerste, daar deze als te zwak wordt aanvoeld. Willemyns gaat er in zijn studies over de aanspreekvormen in het West-Vlaams (tweede persoon enkel- en meervoud) van uit dat de keuze tussen de enkelvoudige of de samengestelde vorm een kwestie is van klemtoon en nadruk (Willemyns 1980: 82). Bij beklemtoning wordt in principe gekozen voor de samengestelde vorm, zij het dat er een zekere vrije variatie bestaat, die wellicht samenhangt met het feit dat de grens tussen [+emfatisch] → *je ...gi* en [-emfatisch] → *je* niet altijd even duidelijk is (Willemyns 1979: 191). In Maldegem daarentegen (Taeldeman, mondelinge informatie) is de enkelvoudige volle vorm de meest beklemtoonde. Staat deze op de eerste plaats, dan

is er geen reduplicatie mogelijk, omdat bij reduplicatie het clitic vooraf gaat aan de volle vorm. Bij verdubbeling van het pronominaal subject wordt de persoon weliswaar beklemtoond, maar is er geen sterke focus op het subject, die bijvoorbeeld wel noodzakelijk is bij expliciete of impliciete contrastering.

Vandekerckhove (1993: 176 e.v.) heeft getracht voor de tweede persoon enkelvoud in de West-Vlaamse dialecten een verfijnde beschrijving van de gebruikswijze van de verschillende vormen van het pronominaal subject te geven. Ook in dit onderzoek wordt gesteld dat bij de enkele (preverbale) volle vorm sprake is van sterke nadruk en bij de doffe juist afwezigheid daarvan. In deze laatste situatie kan ook de dubbelvorm gebruikt worden, die toch heel vaak met nadruk geassocieerd kan worden, bijvoorbeeld als de spreker zich na een moment van stilte tot een van de andere gesprekspartners richt. De dubbelvormen hebben echter ook gebruikswijzen die niets met het initiëren van een gesprek of nadruk te maken hebben. Ze drukken op de een of andere manier een bepaalde houding, een nauwere (emotionele) betrokkenheid van de spreker uit bij wat hij zegt: bij tegenspreken van een gesprekspartner of ergernis over een uitspraak van de ander, bij scherts en bij het kracht bijzetten van woorden om overtuigend over te komen. Deze regels zijn niet categorisch, maar het gebruik van de dubbelvorm is meestal vrij precies geregeld, zonder dat de dialectspreker zich van deze regels bewust is. In enclitische positie moeten de dubbelvormen ook de functie van de volle *gij*-vormen vervullen, maar daarnaast verschijnen ze ook wanneer er sprake is van minder sterke nadruk: bij het begin van een spreekbeurt of wanneer er een nauwere betrokkenheid is van de spreker met wat hij zegt, bijvoorbeeld bij tegenspreken, ergernis en verwondering. Kortom, nadruk en beklemtoning volstaan niet als verklaring voor het gebruik van de dubbelvormen. Nuyts (1995: 54, 55) betoogt dat er ook in het dialect van Antwerpen bij het gebruik van gereduplicateerde subjectspronomen van empathie van de spreker ten aanzien van de toehoorder sprake is.⁽⁷⁾

De Vogelaer & Neuckermans (2002: 247, 248) presenteren een alternatieve visie en analyseren het verschil in reduplicatiemogelijkheid bij de verschillende grammaticale personen aan de hand van de 'Animacy Hierarchy', die (van hoog naar laag) de volgende hiërarchie vertoont: pronomina van de eerste en tweede persoon, pronomina van de derde persoon, eigennamen, bepaalde soortnamen, onbepaalde soortnamen. Aan de hand van deze volgorde komen ze tot de conclusie dat hooggeplaatste NP's frequenter worden verdubbeld en geografisch verder verspreid zijn dan lager geplaatste.

⁽⁷⁾ Of de empathie negatief dan wel positief is, wordt volledig bepaald door de context (ibid.: 56).

Kortom, een eenduidige beschrijving van de functionaliteit van het gereduceerde subjectspronomen is er (nog?) niet, hetgeen overigens niet betekent dat er geen sprake is van een systematisch gebruik ervan door de dialectspreker.

2.3 Samenvatting

In het Nederlandse taalgebied is de verdubbeling van het pronominaal subject een typisch zuidelijk verschijnsel dat in de Vlaamse dialecten frequent voorkomt bij alle grammaticale personen, zowel in hoofd- als bijzin. In de Zeeuwse dialecten boven de Westerschelde komt verdubbeling alleen voor bij de eerste persoon enkelvoud, zij het dat daar slechts *ik Vf ik* en niet *ik Vf 'k ik* voorkomt. Zeeuws-Vlaanderen sluit waarschijnlijk meer aan bij Vlaanderen dan bij Zeeland, hoewel de literatuur niet duidelijk maakt in welke subregio daar verdubbeling van het pronominaal subject mogelijk is.

3 Reduplicatie subjectspronomen in Zeeuws-Vlaanderen

3.1 Doel en methode van onderzoek

Doel van het hier beschreven onderzoek was na te gaan of, en zo ja in welke subregio('s) in de dialecten van Zeeuws-Vlaanderen reduplicatie van het subjectspronomen mogelijk is.

Als uitgangspunt voor het onderzoek heb ik gekozen voor het authentieke spontane dialectmateriaal dat aangetroffen wordt op geluidsbanden die (in de meeste gevallen tussen 1960 en 1970) opgenomen zijn onder supervisie van het P.J. Meertens Instituut in Amsterdam en het Seminarie voor Vlaamse Dialectologie aan de Rijksuniversiteit te Gent. Om een redelijk fijnmazig meetnet te verkrijgen heb ik in ieder geval van alle plaatsen die per 1 januari 1990 meer dan 500 inwoners telden, een band met spontaan dialect in de analyse betrokken. Bij keuze uit meerdere banden heb ik het advies gevolgd van de dialectoloog die me de banden ter beschikking stelde. Indien er ook van kleinere plaatsen in Amsterdam of Gent bandmateriaal aanwezig was, heb ik dat aan de te analyseren verzameling toegevoegd. Drie plaatsen zorgden bij het realiseren van dit uitgangspunt voor problemen: van Heikant en Lamswaarde was geen geluidsband aanwezig, terwijl de band met dialect van Oostburg gekwalificeerd werd als 'kunstmatig, niet-representatief'. In deze drie plaatsen heb ik in 1991 zelf opnamen van spontaan dialect gemaakt bij sprekers die ouder dan 70 jaar waren, en die door autochtonen in de

regio als ‘echte dialectsprekers’ gekwalificeerd werden. Uiteindelijk waren er van 39 plaatsen in Zeeuws-Vlaanderen geluidsbanden met dialectopnamen van meestal 40 à 45 minuten beschikbaar. Kaart 3 geeft de positie van de plaatsen aan die in het onderzoek betrokken zijn. De regioaanduiding is gebaseerd op Taeldeman (1979). Op de kaarten met onderzoeksresultaten indiceert de grootte van de gebruikte cirkels het aantal (potentiële) gevallen van reduplicatie dat op de geluidsband van een bepaalde plaats aangetroffen is. Het zwarte segment in de cirkel geeft aan in hoeveel procent van de gevallen daarvan reduplicatie voorkomt. Zie voor de exacte betekenis van de cirkels en hun inkleuring de legenda bij de kaarten.

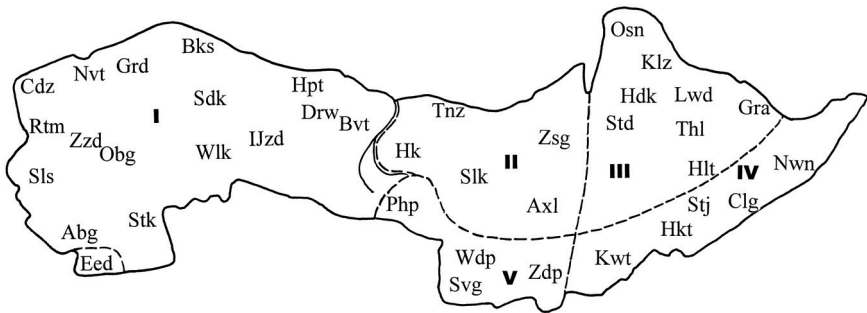
Omdat uit de literatuurstudie blijkt dat er per grammaticale persoon een wisselende frequentie van reduplicatie verwacht kan worden, heb ik de onderzoeksgegevens per grammaticale persoon gerubriceerd. Daarnaast is er rekening gehouden met een verschil in distributie tussen de verschillende gereduplicateerde subjectspronomina: in bijzinnen clitiseren ze bij het onderschikkend voegwoord en in hoofdzinnen bij de persoonsvorm. Bij de hoofdzinnen is er een wezenlijk verschil tussen [+inversie] en [-inversie]: in de eerste situatie staan, net als in de bijzin, de elementen van het subjectscluster gezamenlijk achter het element waarbij ze clitiseren, terwijl bij [-inversie] de subjectselementen door de persoonsvorm van elkaar gescheiden worden, bijvoorbeeld in *‘k gaan ek-ik*. Gelet op dit verschil in distributie heb ik in dit onderzoek ervoor gekozen de situatie met twee opeenvolgende pronomina en die met de persoonsvorm als scheidende factor op aparte kaartjes te registreren.

Om na te gaan of minder courante constructies in Zeeuws-Vlaanderen toch mogelijk zijn, heb ik in vier plaatsen een aanvullende enquête gehouden: in Nieuwvliet (West-Zeeuws-Vlaanderen), Terneuzen (Land van Axel), Kloosterzande (Land van Hulst) en Koewacht (grensstreek). Bij het opstellen van deze enquête heb ik de vragenlijst die in het kader van het SAND-onderzoek voor deze regio opgesteld is, als uitgangspunt genomen. Wat de procedure betreft, is voor de interviews de Vlaamse SAND-procedure gevolgd.⁽⁸⁾

De afkortingen op kaart 3 duiden de volgende (per subregio gerubriceerde) plaatsen aan.

⁽⁸⁾ Zie Will (2004: 22) voor de beschrijving van de bij deze enquête gevolgde procedure.

- I. *West-Zeeuws-Vlaanderen*: Aardenburg (Abg), Biervliet (Bvt), Breskens (Bks), Cadzand (Czd), Driewegen (Drw), Eede (Eed), Groede (Grd), Hoofdplaat (Hpt), Nieuwvliet (Nvt), Oostburg (Obg), Retranchement (Rtm), Schoondijke (Sdk), Sint Kruis (Stk), Sluis (Sls), Waterlandkerkje (Wlk), IJzendijke (IJzd), Zuidzande (Zzd).
- II. *Land van Axel*: Axel (Axl), Hoek (Hk), Sluiskil (Slk), Terneuzen (Tnz), Zaamslag (Zsg).
- III. *Land van Hulst*: Grauw (Gra), Hengstdijk (Hdk), Hulst (Hlt), Kloosterzande (Klz), Lamswaarde (Lwd), Ossensisse (Osn), Stoppeldijk (Std), Terhole (Thl).
- IV. *Oostelijke grensstreek*: Clinge (Clg), Heikant (Hkt), Koewacht (Kwt), Nieuw-Namen (Nwn), Sint Jansteen (Stj).
- V. *Centrale grensstreek*: Philippine (Php), Sas van Gent (Svg), Westdorpe (Wdp), Zuiddorpe (Zdp).

Kaart 3: plaatsen en subregio's in Zeeuws-Vlaanderen

3.2 Resultaten

3.2.1 Reduplicatie eerste persoon enkelvoud

Het kaartbeeld voor de eerste persoon enkelvoud (zie kaarten 4 en 5) is eenduidig: met uitzondering van het Land van Axel komt bij de eerste persoon enkelvoud in de gehele regio reduplicatie van het subjectspronomen voor, zij het dat af en toe in een bepaalde plaats binnen een subregio geen verdubbeling aangetroffen wordt. Dit hoeft echter niet te betekenen dat deze plaats zich afwijkend van de buurgemeenten gedraagt, daar het aantal realisaties met reduplicatie over het algemeen per gemeente erg laag is. Het toeval kan bij het aantreffen dus een grote rol gespeeld hebben. Oostburg en Eede behalen in zinnen met inversie de hoogste score: respectievelijk 44% en 53% van de mogelijke gevallen.

Bij de reduplicatie is een aantal keren de combinatie *ik Vf ik* aangetroffen, die ook op Walcheren en de Bevelanden voorkomt. Als voorbeeld daarvan kunnen genoemd worden: *Jao, (i)k (h)e(b) ik 't nog gedaon* (Cadzand (1): 527).⁽⁹⁾ *Ik (h)e(b) ik dat geweten, a(ls) ik da(t) zien (d)a(t)...* (Nieuwvliet (1): 400) en *Ik weet ek (h)ier nie(t) van (d)a(t) z(e) (h)ier mee pan(t)serwaoge(n)s en mee da(t) spul a(lle)maol rè(id)en* (Koewacht (4): 418) tonen met hun twee volle pronomina een zeldzaam type verdubbeling. Op die van Cadzand na komen deze reduplicaties voor in plaatsen waar ook de specifiek zuidelijke verdrievoudiging met *k-ik* aangetroffen is. Gelet op het eenmalige karakter van deze uitzondering heb ik daaraan in de overzichten niet meer apart aandacht besteed.

Voorbeelden van echte zuidelijke verdrievouding met *(e)kik* in hoofdzinnen [-inversie] zijn:

- *En (i)k (h)e(b) k-ik geslacht toe (...?).* (Eede (1): 309)
- *(I)k (h)eb k-ik niks gezien.* (Nieuw-Namen (4): 558)
- *Ik weet-ek-ik nie(t) (h)oe da(t) (i)k een kam zau moeten beet(h)au(d)en.* (Zuiddorpe (5): 299)

Opvallend is dat in Zeeuws-Vlaanderen de reduplicatie in hoofdzin [-inversie] vier keer helemaal vóór de persoonsvorm staat, zoals in *Mao(r) k-ik kon nog vee(l) meer (h)oor*, *Versnik* (IJzendijke (1): 204).

Van bijzinnen en hoofdzinnen [+inversie] kunnen ter illustratie de volgende voorbeelden gegeven worden:

⁽⁹⁾ Achter de plaatsnaam staat de subregio en de positie van de genoteerde zin op de band met dialect van de desbetreffende plaats vermeld.

- *Want ik weet nog (d)a(t) k-ik (h)ier begonnen zè(i)n mè(t), mè(t) die winkel, dan...* (Clinge (4): 208)
- *Da(t) da(t) k-ik opgegeven (h)e(b), (h)e(b) (i)k eerlek g(eh)ad.* (Ossenisse (3): 151)
- *Dan de(d)en k-ik en me(n) vaoder de(d)en da(t) zô.* (Biervliet (1): 302)

Veel variatie in vormen wordt er ook bij deze categorie niet aangetroffen: *kik of akik*. Geen enkele keer is de combinatie *ikik* aangetroffen.

In het Land van Axel komt geen enkele plaats voor met reduplicatie. Voor de volledigheid moet hier wel het citaat *K-ik zein nau t(e) aud g(ew)or(d)en* (Sluiskil (2): 22) vermeld worden. Omdat de spreekster er meteen aan toevoegt dat iemand dit ‘op zijn Hulsters’ zegt, heb ik deze ‘foute’ reduplicatie niet als kenmerkend voor het dialect van Sluiskil geregistreerd; veeleer is het een bevestiging van het feit dat reduplicatie daar niet voorkomt.

De resultaten van de analyse van de dialectbanden corresponderen met die van de enquête.

3.2.2 Reduplicatie tweede persoon enkelvoud

De verdubbeling van het subjectspronomen bij de tweede persoon enkelvoud kan zonder twijfel als een volledig zuidelijke vorm gezien worden, omdat deze noch op Walcheren, noch op Zuid-Beveland wordt aangetroffen. Het aantal plaatsen waarin deze vorm van reduplicatie voorkomt, is geringer dan dat bij de eerste persoon enkelvoud; bovendien is in de plaatsen waar reduplicatie aan de orde is, het gemiddelde percentage gevallen ervan geringer dan bij de eerste persoon.

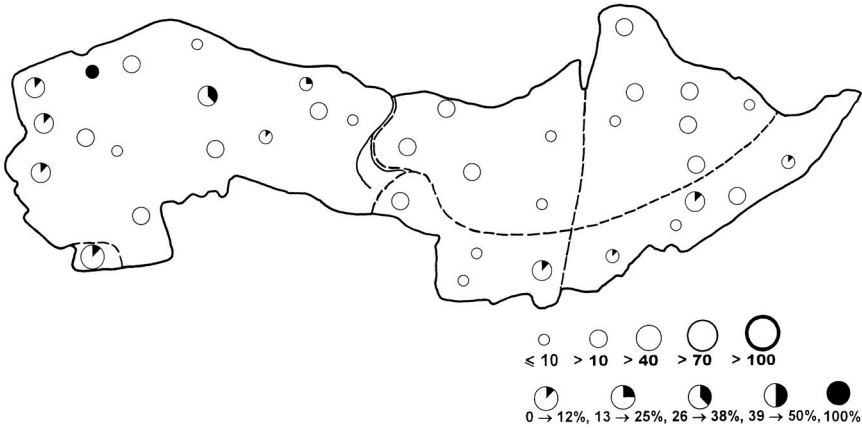
De regionale spreiding van verdubbeling bij de tweede persoon (zie de kaarten 6 en 7) is vergelijkbaar met die van de eerste persoon: reduplicaties komen voor in West-Zeeuws-Vlaanderen, het Land van Hulst en de grensstreken. Het kaartbeeld laat zien dat er in het Land van Hulst wat frequenter gebruik gemaakt wordt van deze dubbelvormen dan in West-Zeeuws-Vlaanderen. Ook in dit geval komt in het Land van Axel geen reduplicatie van het subjectspronomen voor; de enquêteresultaten bevestigen dit beeld.

Voorbeelden van de aangetroffen reduplicaties in hoofdzin [-inversie] zijn:

- *Ge moe(t) gei maor i(n)s iets laoten doen.* (Terhole (3): 261)
- *G(e) (h)e(b)t ge toch nao(r) d(e) ambach(t)sschole gewist.* (Zuiddorpe (5): 370)
- *J(e) (h)e(bt) gie noe pas noe kennesse gemaakt mee m'n zeune.* (Nieuwvliet (1): 510)

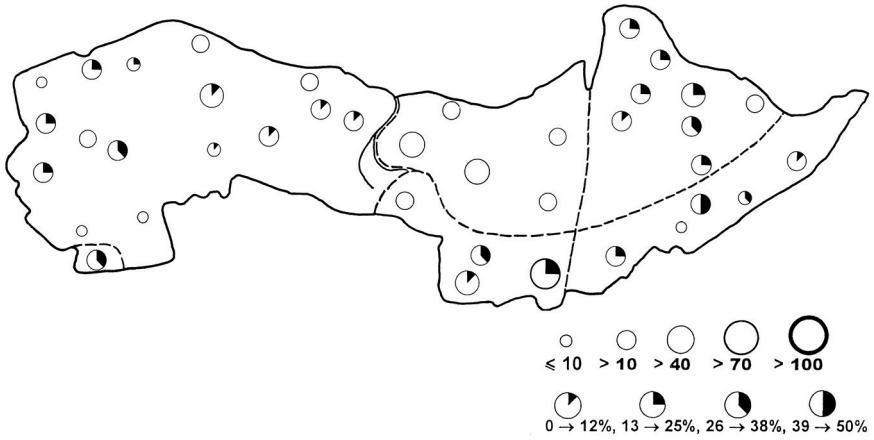
Voorbeelden van reduplicatie in bijzin en in hoofdzin [+inversie] zijn:

- *A(l)s ge-gei nen (H)ollander pakt, alli, die...* (Clinge (4): 293)
- *Wa(t) denkt-e-gei nog van een verzekering (er)bei?*
(Hengstdijk (3): 127)
- *Weet-e-gie (h)oevee(l) spêken ovven d'r in een wie(l) zitten?*
(Sluis (1): 473)
- *Wa(t) zau-e-gie dao(r)van dienen?* (IJzendijke (1): 492)⁽¹⁰⁾

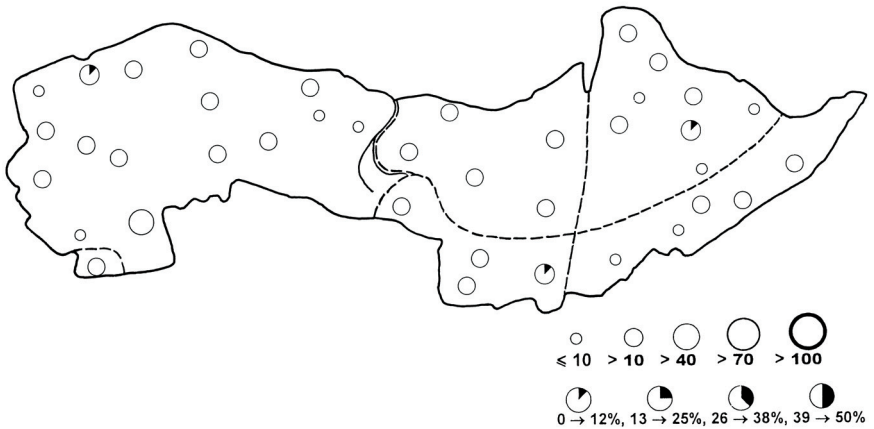

Kaart 4: reduplicatie, eerste persoon enkelvoud, hoofdzin[-inversie]

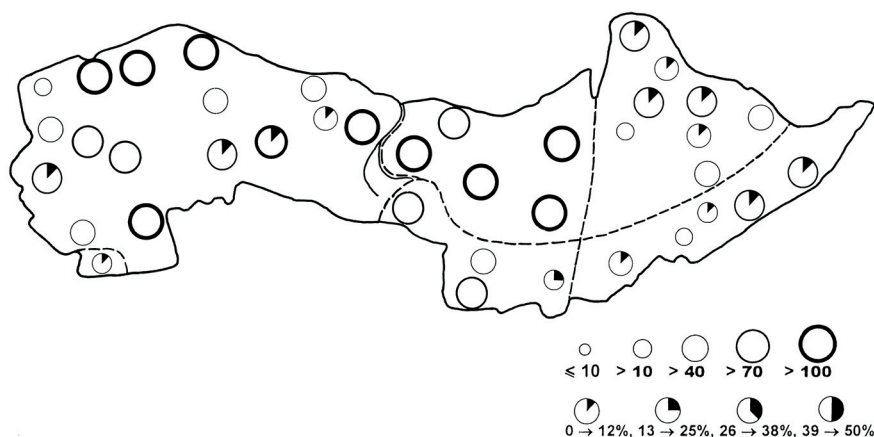
⁽¹⁰⁾ In Vlaanderen is de geografische distributie bij de tweede persoon (enkelvoud en meervoud) na voegwoord en inversie nogal verschillend (De Vogelaer: mondelinge informatie). In Zeeuws-Vlaanderen komt bij de tweede persoon enkelvoud na het voegwoord geen reduplicatie voor in de Centrale grensstreek en West-Zeeuws-Vlaanderen. Omdat ook in de Oostelijke grensstreek en het Land van Hulst in dit geval slechts sporadisch reduplicatie op de banden aangetroffen is (resp. 1 en 2x), is het mij onduidelijk of hier van een echt verschil in geografische distributie gesproken mag worden, of dat het toeval tot dit resultaat heeft geleid.

Kaart 5: reduplicatie, eerste persoon enkelvoud, bijzin en hoofdzin[+inversie]

Kaart 6: reduplicatie, tweede persoon enkelvoud, hoofdzin[-inversie]

Kaart 7: reduplicatie, tweede persoon enkelvoud, bijzin en hoofdzin[+inversie]

3.2.3 Reduplicatie derde persoon enkelvoud

Reduplicatie bij deze grammaticale persoon heb ik op de dialectbanden van Zeeuws-Vlaanderen niet aangetroffen.

3.2.4 Reduplicatie eerste persoon meervoud

Het aantal plaatsen waar op de dialectbanden van Zeeuws-Vlaanderen bij de eerste persoon meervoud reduplicatie van het subjectspronomen is aangetroffen, is kleiner dan bij de eerste en tweede persoon enkelvoud (zie de kaarten 8 en 9). Ze bevestigen wel het kaartbeeld dat daar aan de orde is: reduplicatie in heel Zeeuws-Vlaanderen, met uitzondering van het Land van Axel.

Ter illustratie de volgende voorbeelden:

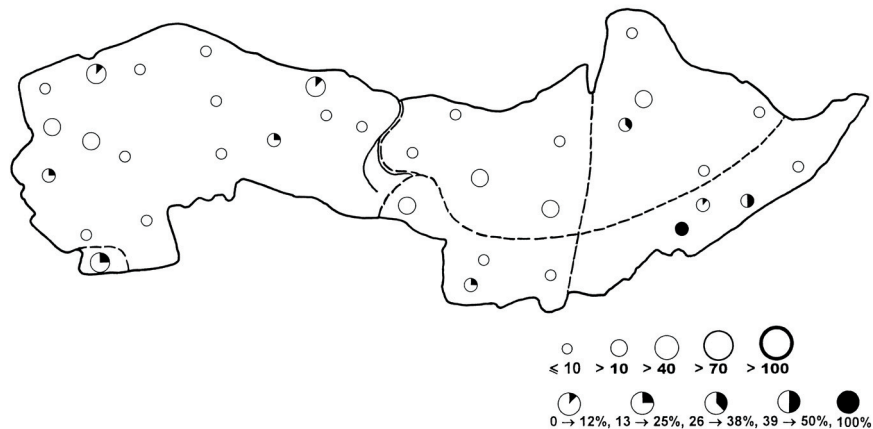
- *Dan kosten-me-wei gêen boter kreigen.* (Clinge (4): 371)
- *Me zien wêdder een bitje a(l) zô 't zel(f)de volk.* (Eede (1): 13)
- *D'r zè(i)n toch uk artikels die (d)a(t)-me-wei in Belgen gaon keupen.* (Koewacht (4): 392)
- *Van de deik, zeeën-me-wei.* (Nieuw-Namen (4): 520)
- *Me'n (h)e(bbe)n gêen oven nie(t) mee(r) en me kunnen widder zelf oek niks nie(t) mee(r) (in) voorzien.* (Nieuwvliet (1): 488)

Ook in deze situatie valt op dat de variatie van combinatiemogelijkheden bij de reduplicatie groter is dan de theorie doet vermoeden: lang niet altijd is er sprake van een combinatie van een gereduceerd pronomen met een tweede vol of ver-

zwaard pronomen. Combinaties van twee gereduceerde pronomina komen voor in: *We zein me'n in Barcelonao geweest* (Sas van Gent (5): 429), *Me zein me daor veel mee aon de weet geraokt mee...* (Sint Jansteen (4): 71), *We zie(n) me tegenwoordeg veel vezels op de mar(k)t, vlas gemengd mee sint(h)etisch* (Heikant (4): 487) en *Jao, we ze(i)n me we(l) klèèr, pei(n) ik* (Clinge (4): 562). In een paar gevallen wordt het volle pronomen op de eerste plaats gezet: *Dus wei kun(nen) me dus zeggen: dat is gèên smokkelen, da(t) (i)s meebrengen uit een ander land* (Heikant (4): 587) en *Wei zein me saome(n)gebon(d)en tot de gemêente Vogelwaorde* (Stoppeldijk (3): 406). Al deze minder gangbare realisaties komen voor in plaatsen die gelegen zijn in het oostelijke gedeelte van Zeeuws-Vlaanderen (Land van Hulst en de Centrale en Oostelijke grensstreek).⁽¹¹⁾

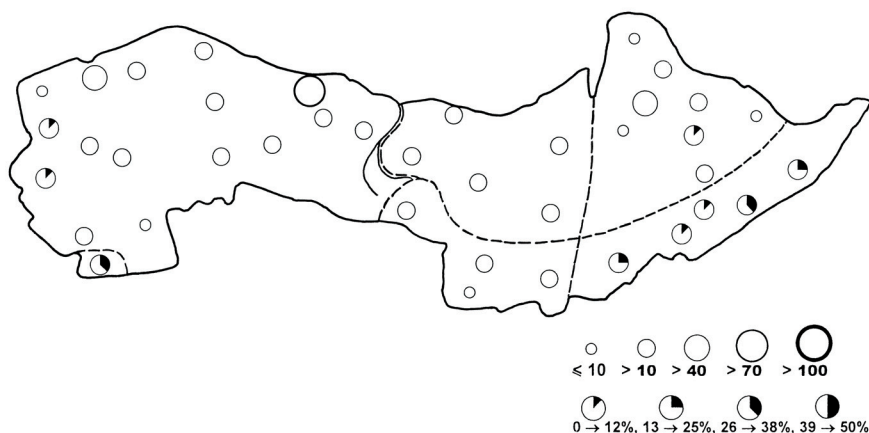
In Eede is een voorbeeld aangetroffen van een drievoudige aanduiding van het subjectspronomen: *Wa(nt) me zuu(n)-me-wèdder uut ons (huis) aol(emaal) g(e)ëvacueerd natuu(r)lek, (H)olland in* (Eede (1): 65).

De enquêteresultaten zijn in dit geval per regio/per enquêtezin nogal wisselend, zij het dat ook in deze situatie in het Land van Axel geen reduplicatie aangetroffen wordt.

Kaart 8: reduplicatie, eerste persoon meervoud, hoofdzin[-inversie]

⁽¹¹⁾ Deze geografische situering is interessant: De Vogelaer en Neuckermans (2002: 254) treffen in dezelfde regio vaker dan in de andere subregio's bij de eerste persoon meervoud *-n* aan (mogelijkerwijs het agreement morfeem voor de eerste persoon meervoud) na het clitic *-me*, bijvoorbeeld *we gamen*.

Kaart 9: reduplicatie, eerste persoon meervoud, bijzin en hoofdzin[+inversie]

3.2.5 Reduplicatie tweede persoon meervoud

Een voorbeeld van reduplicatie bij de tweede persoon meervoud heb ik op de banden slechts één keer aangetroffen, namelijk *Piet, waar is dieën teid nao(r)toe (d)a(t)-ge-gulder tegen ons weunden* (Sint Jansteen (4): 521). Het zal duidelijk zijn dat het tekenen van een kaart in dit geval overbodig is. Wel dient opgemerkt te worden dat Sint Jansteen buiten het Land van Axel ligt.

Uit de enquête blijkt dat de informanten uit Kloosterzande en Koewacht een gereduplicateerde vorm gebruiken.

3.2.6 Reduplicatie derde persoon meervoud

Reduplicatie bij de derde persoon meervoud komt slechts voor op de banden van Eede en Hoofdplaat; beide plaatsen liggen in West-Zeeuws-Vlaanderen. Ook hier is weer geen kaart getekend. Voor de volledigheid vermeld ik wel de aangetroffen realisaties: *En ze zeggen zèdder: ...* en *Ze zeggen zèdder in Maldegem verzekeer ôôk ôôfflakke* (resp. Eede (1): 353 en 355) en *Z(e) (h)e(bbe)n zudder maor a(a)n da(t) roer te staon* (Hoofdplaat (1): 329).

De enquêteresultaten laten zien dat in geen van de vier subregio's in het plaatselijke dialect een gereduplicateerde vorm voorkomt.

3.2.7 Reduplicatie per grammaticale persoon in percentages

Omdat er een verschil in reduplicatiemogelijkheid tussen de verschillende grammaticale personen kan zijn, staan in tabel 2 voor het spontane dialectmateriaal de percentages per categorie vermeld. Achter de percentages is cursief het aantal plaatsen vermeld waar de desbetreffende vorm van reduplicatie voorkomt. De percentages voor de hoofdzin [-inversie] liggen dicht bij elkaar dan die voor de bijzin en de hoofdzin [+inversie]. Dit kan erop wijzen dat reduplicatie in de hoofdzin [-inversie] minder gevoelig is voor verschillen in persoon en getal.

	hz. [-inv.]		bijz. (na ovw.)		hz [+inv.]		Gem. %	Totaal aantal plaatsen
1 Sg	12	<i>12</i>	20	<i>17</i>	21	<i>22</i>	18	<i>27</i>
2 Sg	7	<i>3</i>	4	<i>3</i>	7	<i>15</i>	7	<i>16</i>
1 Pl	17	<i>10</i>	25	<i>5</i>	12	<i>8</i>	16	<i>14</i>
3 Pl	11	<i>2</i>	0	<i>0</i>	0	<i>0</i>	3	<i>2</i>
Gem.	13		15		12		12	

Tabel 2: percentage reduplicatie per grammaticale persoon/categorie/plaats

Uit deze gegevens blijkt dat in Zeeuws-Vlaanderen de frequentie van reduplicatie per grammaticale persoon behoorlijk verschilt. De eerste persoon enkelvoud en meervoud vertonen die meer dan twee keer zoveel dan de tweede persoon enkelvoud. Bij de derde persoon meervoud is het percentage zeer laag.

Reduplicatie bij de eerste persoon enkelvoud komt naar verhouding in het grootste aantal plaatsen voor (zie tabel 2).

De percentages voor reduplicatie bij de categorieën onderschikkend voegwoord, hoofdzin[-inversie] en hoofdzin[+inversie] liggen met respectievelijk 15, 13 en 12 procent niet ver uit elkaar.

Vergelijken we de percentages reduplicatie per grammaticale persoon met die voor alle plaatsen in Zeeuws-Vlaanderen, ook die zonder reduplicatie, dan zijn de cijfers als volgt:

	n [-red.]	n [+red.]	% [+red.]
1 Sg	1365	157	10
2 Sg	3692	65	2
1 Pl	1203	45	4
3 Pl	2775	3	0,1

Tabel 3: reduplicatie in Zeeuws-Vlaanderen

3.2.8 Reduplicatie per plaats

Het percentage reduplicatie per plaats is als volgt:

West-Zeeuws-Vlaanderen: Aardenburg (0%), Biervliet (1%), Breskens (0%), Cadzand (1%), Driewegen (3%), Eede (18%), Groede (1%), Hoofdplaat (2%), Nieuwvliet (3%), Oostburg (7%), Retranchement (4%), Schoondijke (7%), Sint Kruis (0%), Sluis (6%), Waterlandkerkje (2%), IJzendijke (3%), Zuidzande (0%)

Land van Hulst: Grauw (0%), Hengstdijk (5%), Hulst (2%), Kloosterzande (6%), Lamswaarde (10%), Ossensisse (7%), Stoppeldijk (3%), Terhole (9%)

Oostelijke grensstreek: Clinge (9%), Heikant (7%), Koewacht (13%), Nieuw-Namen (6%), Sint Jansteen (12%)

Centrale grensstreek: Philippine (0%), Sas van Gent (1%), Westdorpe (6%), Zuiddorpe (13%).

In elk van deze subregio's komt een enkele keer een plaats voor met een score van 10% of meer.

De plaatsen in het Land van Axel heb ik niet vermeld, omdat daar op de banden geen reduplicatie aangetroffen is.

3.2.9 Reduplicatie per subregio/grammaticale persoon

De percentages reduplicatie per subregio leveren het volgende beeld op:

	1Sg	2Sg	1Pl	Gemiddeld
West-Zeeuws-Vl.	12	0,5	2,9	3,4
Land van Axel	0	0	0	0
Land van Hulst	11,4	4,9	1	6,1
Oostelijke grensstreek	15	4,3	14,6	9,2
Centrale grensstreek	11,1	2,7	1,3	5,3

Tabel 4: percentage reduplicatie per regio/grammaticale persoon

In de Oostelijke grensstreek komt gemiddeld genomen reduplicatie het frequentst voor. De percentages voor 1Sg in de andere subregio's (met uitzondering van het Land van Axel) tonen aan dat reduplicatie ook daar nog zeer regelmatig aangetroffen wordt.

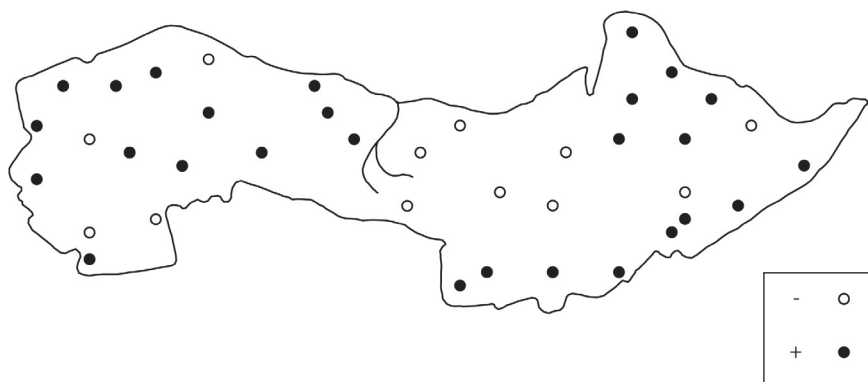
4. Conclusie

De geografische situatie van de reduplicatie van het subjectspronomen in de Zeeuws-Vlaamse dialecten is op basis van de analyse van de dialectbanden vrij duidelijk (zie kaart 10). De enquêteresultaten bevestigen dit beeld.

Dit zuidelijke syntactische verschijnsel komt met uitzondering van het Land van Axel in de hele regio voor, zij het op (zeer) beperkte schaal. Berekend over de hele regio is slechts in bijna 3% van de potentiële gevallen reduplicatie aangetroffen. Vanzelfsprekend is het percentage hoger als het Land van Axel buiten de berekening gelaten wordt, maar ook dan is er sprake van een betrekkelijk geringe reduplicatiescore van gemiddeld 5%. De scores per plaats variëren behoorlijk. De meeste reduplicatie komt voor in Eede, Koewacht en Zuiddorpe met respectievelijk 18%, 13% en 13%. In een aantal plaatsen komt dit Vlaamse syntagma ook in de regio's met reduplicatie niet meer voor op de geanalyseerde dialectbanden.

In Zeeuws-Vlaanderen blijkt reduplicatie veel minder vaak voor te komen dan in Oost- en West-Vlaanderen.

Opvallend is wel dat in Zeeuws-Vlaanderen de reduplicatie in hoofdzin [-inversie]

Kaart 10: totaaloverzicht reduplicatie per plaats

vier keer helemaal vóór de persoonsvorm staat, zoals in *Mao(r) k-ik kon nog vee(l) meer (h)oor*, *Versnik* (IJzendijke (1): 204). Deze vorm van reduplicatie gebruikt men vooral in contrastrijke posities, waarbij er sprake is van sterke focus. Hij komt in Vlaanderen naar alle waarschijnlijkheid niet voor (Taeldeman, mondelinge informatie). In Maldegem bijvoorbeeld wordt in dat geval meestal voor de enkele volle vorm gekozen. Wellicht heeft in Zeeuws-Vlaanderen deze vorm van reduplicatie zich losgemaakt uit de enclise, en is die vervolgens gezien als de ‘normale’ extra beklemtoonde vorm van *ik* (zie ook De Vogelaer & Neuckermans 2002: 237, vt. 5). Dergelijke ‘vreemde’ volgordes kunnen op onzekerheid wijzen en symptomatisch zijn voor het verdwijnen van de constructie.

De resultaten van mijn onderzoek wijken nogal af van datgene wat in het Woordenboek der Zeeuwse Dialecten vermeld staat: in het Land van Axel is op de dialectbanden de Zeeuwse volgorde *ik Vf ik* niet (meer?) aangetroffen; bovendien blijkt de regio met *kik* na de persoonsvorm met het Land van Hulst uitgebreid te moeten worden.

Het niet voorkomen van verdubbeling in het Land van Axel lijkt me alleen maar te verklaren door het feit dat deze regio in het verleden de meeste noordelijke invloed heeft ondergaan. Gelet op de af en toe op Walcheren en Zuid-Beveland voorkomende vorm *ik Vf ik* had verwacht kunnen worden dat deze ook in het Land van Axel nog zou voorkomen. Dat zo’n weinig voorkomende en wat plaats in de zin betreft opvallende vorm een gemakkelijk afkeurenswaardig doelwit vormt bij het onderwijs in de standaardtaal, spreekt voor zich. Of deze verklaring sluitend is, vraag ik me af: waarom is deze dubbelvorm dan (in ieder geval) in de tijd van de dialectopnamen op de Zeeuwse eilanden niet verdwenen? Uit eigen ervaring weet ik dat de inwoners van het Land van Axel het geredupliceerde subjectspronomen beschouwden als een kenmerk van het dialect van de naburige regio’s. Het is dan ook mogelijk dat door dit bewustzijn ook het Zeeuwse *ik Vf ik* sneller is verdwenen dan op de Bevelanden en Walcheren. Daar is men zich van deze daar minder vaak voorkomende syntactische eigenaardigheid wellicht minder bewust geweest door het geringere contact met dialectsprekers bij wie reduplicatie frequent voorkomt, ook bij de andere grammaticale personen. Op basis van de geanalyseerde banden kan gesteld worden dat de kans op het aantreffen van reduplicatie van het subjectspronomen in het Land van Axel waarschijnlijk afwezig is. Toch blijft de mogelijkheid bestaan dat de geanalyseerde banden de dialectsituatie niet voor de volle 100% weergeven. Het is immers mogelijk dat reduplicatie toevallig niet aangetroffen wordt op de banden met spontaan dialect

die in het onderzoek een rol hebben gespeeld.

Dit blijkt een reële mogelijkheid, omdat ik in 2002 in gesprekken met dialectsprekers, niet alleen in West-Zeeuws-Vlaanderen, maar ook in het Land van Axel(!), reduplicatie heb gehoord bij de derde persoon enkelvoud. In de laatstgenoemde regio merkte een 60-jarige Terneuzenaar over zijn vrouw op: *Ze zie moe(t) der zin natuu(r)lek kriegien, mao(r) 'k gaon ik da(t) nie(t) doen*. Dit *ze zie* is voor Vlaanderen 'echt vreemd' (Taeldeman, mondelinge informatie), want het staat net als het hierboven beschreven *kik* in zijn geheel vóór de persoonsvorm in zinnen [-inversie]. Er is weer sprake van sterke focus op het subject van de zin. Omdat ik de spreker meermalen deze verdubbeling heb horen gebruiken, twijfel ik niet aan de juistheid van de weergave ervan. Of we hier te maken hebben met een afwijkend idiolect of een bewijs van het feit dat reduplicatie toch nog voorkomt in het Land van Axel, is mij onduidelijk. Eén ding is duidelijk: reduplicatie van het subjectspronomen leidde in de 60'er jaren van de vorige eeuw in Zeeuws-Vlaanderen al een marginaal bestaan.

Bibliografie

BAYER, JOSEF

(1984), 'COMP in Bavarian Syntax'. In: *The Linguistic Review* 3, 209-274.

BROECKE-DE MAN, E.J. VAN DEN & M. DIELEMAN

(1981), *Dialect in het Land van Axel*. Terneuzen.

BROECKE-DE MAN, E.J. VAN DEN & J.L. EGGERMONT

(1982), *Dialecten in Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen* 2. Kloosterzande.

BROECKE-DE MAN, E.J. VAN DEN

(z.j.), *Dialect in West-Zeeuwsch-Vlaanderen*. Groede.

GEEST, WIM DE

(1995), 'Cliticization and Clitic Doubling in East Flemish'. In: Shannon, Thomas F. & Johan P. Snapper (eds.), *The Berkeley Conference on Dutch Linguistics 1993*, 151-170. Lanham / New York / London.

HAEGEMAN, LILIANE

(1990), 'The Syntax of Motional *Goan* in West Flemish'. In: Bok-Bennema, Reineke & Peter Coopmans (eds.), *Linguistics in the Netherlands 1990*, 81-90. Dordrecht.

HAIMAN, JOHN

(1991), 'From V/2 to Subject Clitics: Evidence from Northern Italian'. In: Closs Traugott, Elizabeth & Bernd Heine (eds.), *Approaches to grammaticalization, Volume II, Typological studies in Language* 19. Amsterdam / Philadelphia.

NUYTS, JAN

(1995), 'Subjectspronomen en dubbele pronominale constructies in het Antwerps'. In: *Taal en Tongval* 47, 43-58.

PAUWELS, J.L.

(1958), *Het dialect van Aarschot en omstreken*. Bouwstoffen en studiën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands V,1. z.p.

TAEDEMAN, J.

(1979), 'Op fonologische verkenning in Zeeuws-Vlaanderen'. In: *Taal en Tongval* 31, 143-193.

TAEDEMAN, JOHAN

(2003), 'Aan uw taal heb ik u herkend. Over sjibboletvorming in de Nederlandse dialecten.' In: Tier, Veronique De & Reinhild Vandekerckhove (red.), *Aan taal herkend. Het bewustzijn van dialectverschil*, 17-43. Groesbeek.

VANACKER, F.

(1948), *Syntaxis van het Aalsters Dialect*. Werken uitgegeven door de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie (Vlaamse afdeling). Tongeren.

VANDEKERCKHOVE, REINHILD

(1993), 'De subjectsvorm van het pronomen van de tweede persoon enkelvoud in de westvlaamse dialecten. Het gebruik van de doffe, volle en dubbelvorm'. In: *Taal en Tongval* 45, 173-183.

VOGELAER, GUNTHER DE & ANNEMIE NEUCKERMANS

(2002), 'Subject doubling in Dutch: a dialect phenomenon in cross-linguistic perspective'. In: *Sprachtypologie and Universalienforschung* (STUF) 55, 234-258.

WILL, GEORGE

(2004), *Zeeuws of Vlaams? (Morfo-)syntactische verschijnselen in de dialecten van Zeeuws-Vlaanderen*. Oosterhout.

WILLEMYNS, ROLAND

(1979), 'Vorm en functie van de aanspreekvormen in West- en Frans-Vlaanderen'. In: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor toponymie en dialectologie* 53, 171-193.

WILLEMYNS, ROLAND

(1980), 'Het systeem van de aanspreekvormen in het Brugs'. In: Kruijsen, Joep (red.), *Liber Amicorum Weijnen*, 79-87. Assen.

WINKLER, J.

(1874), *Algemeen Nederduitsch en Friesch Dialecticon* II. 's-Gravenhage.

WZD

(1974³), = *Woordenboek der Zeeuwse Dialecten*, Ghijzen Ha.C.M. (red.). Den Haag.